

Dagens frågor

Sovjetisk tragedi

Sedan två sovjetryska vetenskapsmän, Viktor Krasin och Pjotr Jakir, dömts till vardera tre års fängelse och tre års förvisning för anti-sovjetisk verksamhet, ställdes de upp till en presskonferens i Moskva. Även den utländska pressen var inbjuden, och dess representanter rapporterade samvetsgrant att båda de dömda erkänt sina förbrytelser och funnit sina straff rättvisa. Möjligen är straffen också milda. De båda dömda hade deltagit i den underjordiska spridningen av meddelanden om hur det faktiskt ser ut i Sovjetunionen. Att människor får veta vad som är sanning i den saken, betraktas som och innebär faktiskt ett hot mot regimen.

Själva sättet att avlägga offentlig bekännelse om sina politiska misstag och synder är ingenting nytt utan tillhör det kommunistiska systemet med kritik och självkritik. Stalins offer, åtminstone de som rannsakades offentligt, bekände på löpande band även brott som påbörjats dem och som de aldrig ens haft tillfälle att begå. Dessa erkännanden räknades dem inte tillgodo och dödsdomarna stod fast. Efter Stalins död, då barbariet mildrats, fanns ett berömt exempel i Malenkov. Han tillhörde den nya ledningen men blev konkurrent till Chrustjov, som mysande hörde sin förre kollega bekänna sina misstag inför en hel partikongress innan han försvann till en obetydlig befattning. Malenkov överlevde emellertid, vilket däremot en annan inom samma grupp inte gjorde. Beriia fick aldrig tillfälle att bekänna någonting, eftersom han sköts utan rättgång.

Jakir och Krasin har utnyttjats och oskadliggjorts. Samtidigt har kritiken skärpts mot de två stora inom det andliga motståndet mot kommunistregimen. Solsjenitsyn och Sacharov, författare och fysiker, båda med världsykte, har angripits värre än någonsin. Den senare, som inte kan väntas gå partiet tillhanda med ånger och erkännanden, har till och med låtit meddela att om han plötsligt

avlider skall ingen tro vad som uppgives om dödsorsaken. Sacharov räknar med att han kan bli mördad genom den hemliga polisens försorg.

Vad som drabbat Solsjenitsyn är kanske ännu mera tragiskt. En roman, som han skrivit med motiv från ett av Stalins arbetsläger, har påträffats av polisen. En kvinna, som efter pressande förhör erkänt var manuskriptet hållits dolt, uppges ha begått självmord.

Sovjetunionen må ha råd att avvara en romanförfattare och en kärnfysiker och sitt eget anseende dessutom. Men avsikten med förföljelserna av en intellektuell elit har varit att få rättning i leden inom landet och att förstöra underlaget för kritik utomlands. Den avsikten har förfelats. Svagheten i det rådande systemet framstår däremot klart. En självutnämnd härskande grupp, numera inte stödd på en ideologi utan på en armé som den knappast längre fullt behärskar, måste i rädsla se på varje form av förändring och förnyelse, men mest på den som kan följa efter kritik från överlägsna personligheter. Sådana måste undanröjas. Tragedin som behandlar deras öde utspelas inför hela världens ögon.

Handlingsfrihet

I en artikel i tidskriften Reservbefäl har generalmajor P Hj Bauer erinrat om ett uttalande, som den västtyske socialdemokratiska försvarsministern gjorde vid sitt partis kongress i april i år. Denne underströk att på senare tid en betydande tillväxt skett inom Warszawapaktens militära styrkor. Antalet sovjetiska stridsvagnar anses ha ökat från 14 000 till 20 000. Tendensen inom hela paktoområdet går mot förstärkning av de konventionella stridskrafterna. Samtidigt riskerar NATO-sidan en försvagning på grund av att amerikanska trupper dras tillbaka från Europa.

Hur många svenska socialdemokratiska valtalare har under den gångna valrörelsen nämnt ett ord om sådana saker? Säkerligen ingen. Ordet avspänning har däremot kommit till användning. Visserligen är det riktigt att på det politiska planet, och även på det handelspolitiska, närmanden har skett mellan stormakterna. På säkerhetskonferenser och vid andra tillfällen talas allt fortfarande om fredlig utveckling och samarbete. Samtidigt är det uppenbart att östsidan skärper sin beredskap inom två områden, det ideologiska och det militära.

Vad beträffar det sistnämnda förefaller det vara så, att regimen i Sovjetunionen måste taga mycken hänsyn till arméledningen. Om det är sant att hr Bresjnev nått sin nuvarande dominerande ställning med hjälp av generalerna, är det lika sant att dessa också skulle kunna undandraga honom sitt stöd. Ingen är vare sig odödlig eller ens outhärlig, och nästa maktkonstellation i Sovjetunionen kan helt öppet komma att ha starkare militära inslag.

Detta innebär inte krig eller omedelbar krigsfara. Men det innebär otvivelaktigt ett försämrat och mera osäkert läge inte minst för småstaterna i det stora landets närhet. Risk kommer att finnas för politiska krav under mer eller mindre öppet militärt hot, krav med "säkerhetspolitisk" motivering. Det kan i våra trakter röra sig om deltagande i och därmed kontroll av Östersjöinloppen eller Nordkalotten. Det är inte på något vis verklighetsfrämmande att räkna med sådana eller liknande framstötter inom olika geografiska områden. Tvärtom är det realistiskt.

I Sverige har vi på regeringen Palmes initiativ påbörjat en alldeles egen nedrustning, fastän den inte kallas så. Det är vanligt att läsa om flygplan som sätts i malpåse eller nedskrotas, om nedtrappning av förbandens slagkraft och om friställande av personal. Det är nog riktigt att det statsfinansiella läget än mer än det utrikespolitiska gjort det nödvändigt att acceptera vissa risker. Men samtidigt

talas det om att vi bevarar vår handlingsfrihet.

För var dag som går blir i själva verket denna mindre. En otillräcklig utbildning går inte plötsligt att förbättra, och det blir inte vi själva som bestämmer hur lång tid vi kan räkna med. Vapenfabrikation, som läggs ned, återuppstår inte genom ett trollslag. Krigsplanläggningen är hemlig, men förespråkar man ett "periferiförsvar", kan därmed inte menas annat än ett kallt räknande med att en fiende måste släppas in i landet för att där bilda åtminstone ett brohuvud, och detta därför att vi inte längre kommer att kunna försvara oss överallt. Där står vi nu.

Vi behöver en ny försvarsdebatt, sägs det. Ja, och den bör inledas med en försvarsredovisning, en upplysning om var vi har hamnat.

Dagstidningarnas upplagor

En försiktig återhämtning efter det dåliga året 1972 — så kunde man karakterisera utvecklingen för dagspressen i allmänhet sedan AB Tidningsstatistik offentliggjort upplagesiffrorna för första halvåret 1973. Det beror främst på den dramatiska utvecklingen i Göteborgs tidningsvärld att omdömet ändå inte är helt rättvisande: först kom hotet om nedläggning av en av våra äldsta tidningar, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, grundad 1832, och den 8 september utgavs sista numret. Även om upplagan inte var den avgörande faktorn, fortsatte minskningen i år med 3 000 ex till 40 500. Tidningen hade efter omläggningen till på seriösa samhällsfrågor specialiserad rikstidning en betydande men inte tillräcklig framgång i att nå nya läsare utanför Göteborg. Alltför många av tidningens traditionella göteborgsläsare uppfattade HT:s nya identitet som främmande, lokalannonseringen försvann till största delen och distributionen fördröjades. I år upphörde dessutom möjligheten för de västsvenska HT-läsarna att sam-

prenumerera på HT och GT-Söndagstidningen och därmed i praktiken få en sjudagarstidning; Söndagstidningen (105 000 ex) lades ned efter överlåtelsen till Göteborgs-Posten.

Göteborgs-Posten ökade som väntat sin söndagsupplaga kraftigt (+ 40 000 ex). På vardagarna nådde GP för första gången 300 000 ex (+ 2 000). Tidningen har med sin utpräglad lokala och av många kritiserade inriktning en täckning av inte mindre än ca 85 proc av göteborgshushållen. GP:s inköp av kvällstidningen GT från HT-koncernen har ännu inte satt några positiva spår i GT:s vardagsupplaga, som nu är 78 000 ex (— 2 000). Däremot fick GT på söndagarna 15 000 av Söndagstidningens gamla lösnummerköpare.

För Stockholms del fortsätter en tidigare tendens med ganska måttlig ökning för Dagens Nyheter, + 2 000 till 443 500 ex och fortsatt tillbakagång för Svenska Dagbladet, — 3 500 till 148 500 ex. Den kritiska inställning till DN:s journalistik som uttrycktes såväl av vissa av tidningens egna medarbetare som av The Times i London i dess pressöversikt tycks inte kunna avläsas i några motsvarande stämningar bland DN:s läsare i allmänhet.

Av Stockholms kvällstidningar har Aftonbladet, trots eller möjligen på grund av lejonparten av anmärkningarna från Pressens Opinionsnämnd på sistone, lyckats bäst med + 8 000 ex och har nu 478 000. Även Expressen har hämtat in något av förra årets ras, dock inte mer än föga imponerande 1 500 ex, och ligger nu på 588 000. Något i skymundan fortsätter pingströrelsens femdagarsstidning Dagen sin märkliga utveckling — ett tidens tecken? — och har nu med 27 000 ex fått nära 1 000 nya läsare.

I Malmö återfinns den tidning som under två år ökat mest, Kvälls-Posten med dess insändarskrivande läsekrets. 8 500 är årets ökning, 117 000 upplagan, och därmed har KvP nära nog gått ifatt koncern- och morgonkollegan Sydsvenska Dagbladet, som dock håller undan med 117 500 ex (+ 2 000). Arbetet är

distanserat men har också stärkt sin ställning något (+ 1 000 till 106 000). Skånska Dagbladet har inte kunnat profitera på centervägen utan fortsätter sin mångåriga tillbakagång. Efter 1 000 förlorade ex ligger man nu på 30 000-strecket.

Storstadspressen har sammanlagt ökat med 25 000 ex (88 000 på söndagarna). Landsortstidningarnas ökning är 23 000 ex. Den intressantaste förändringen vad gäller de sistnämnda är kanske att Arbetarbladet i Gävle har knäppt in på Gefle Dagblad — skillnaden är nu mindre än 1 000 ex. Skulle Arbetarbladet passera kollegan är dock därmed inte sagt att rollerna blir ombytta när det gäller presstödet, eftersom Gefle Dagblad sannolikt kommer att förbli störst på utgivningsorten — men riktigt vad som sker med presstödet vet ingen eftersom reglerna lämnar utrymme för ett betydande mått av godtycke. Därför är en revision av dessa regler nödvändig.

10 väl använda miljoner

I slutet av augusti detta år uppväktades utbildningsministern Ingvar Carlsson av landets tre stora lärarförbund: Lärarnas Riksförbund, Sveriges Lärarförbund och Svenska Facklärarförbundet med en hemställan, som bör ha mottagits med blandade känslor av honom.

Från förbundens lokalavdelningar har under de senaste åren kommit så alarmerande rapporter om disciplinproblemen i skolorna, att förbunden funnit det nödvändigt att göra en samlad framstöt om anslag till omedelbara åtgärder för att skapa rimlig ordning och arbetsro i skolorna. Främst är det storstadsområdena man tänker på.

I skolorna där förekommer ideligen att elever vägrar lyda lärare, vägrar lämna lektionssalen, vägrar uppge namnet för en vakthavande lärare, utövar allt värre mobbing, svär, ljuger etc. Av detta kaotiska tillstånd blir na-

turligtvis de studiemotiverade och ordningsamma eleverna lidande.

Förbunden föreslog att länskolnämnderna skulle få 10 miljoner kr att på rektorernas begäran fördela till åtgärder, där det bäst behövdes. Det gällde ingalunda vad våra vänsterextremister, som gjort vad de kunnat för att förstöra ordningen i skolorna, brukar kalla repression. Man ville helt enkelt kunna få till stånd temporära uppdelningar av klasser, särskilda fritidsaktiviteter under eller efter skoldagen, närmare undersökning av frånvaroor-saker, läxhjälp, mer tid för klassföreståndare att ägna sig åt elevvård etc.

Sällan skulle väl 10 milj kunna användas bättre. Otaliga föräldrar, särskilt då i storstadsskolorna, står skräckslagna inför deras barns skildringar av den oreda, pennalism, mobbing och bokstavligen talat terror mot lärarna, som sägs vara dagligen aktuella företeelser i deras skolor. Att skolundervisningen ger så dåliga resultat beror säkerligen också och inte minst på det oefterrättliga disciplinära tillståndet på så många håll. De vänster-vidna skolpolitruker i Skolöverstyrelsen har av sitt ståtliga program för social fostran, ett mål, som de förmenar mer än väl kompensera bristen på meddelade kunskaper och färdigheter, faktiskt lyckats göra det motsatta — en skola, som provocerar fram en fostran till asocialitet. Den föraktfulla attityd, som SÖ så länge intagit till lärarnas bekymmer och hovsamma önskemål om stöd i ryggen för sina uppgifter att lära ut vett och vetande, hut och hyfsning, visar alltför väl att myndighetens reformpolitik tappat fästet i verkligheten. Det är dags att beakta vad de verkliga fackmännen, de som arbetar på fältet, säger och kräver.

Ett valutspel

Finansminister Gunnar Sträng har under sin ämbets-tid hunnit begå ett antal svåra miss-

tag som hårt tärt på hans förtroendekapital. Under de senaste åren har framför allt de konjunkturpolitiska felbedömningarna kommit att stå i förgrunden. Men frågan är om inte den mest ödesdigra av alla missbedömningar är den som daterar sig från mitten av 1960-talet, då hr Sträng utan nämnvärd sakargumentation lät allmänna skatteberedningens förslag till nytt skattesystem falla under bordet.

Visserligen innebar förslaget i mångt och mycket en kompromiss. Men det hade en förtjänst, som på längre sikt hade förebyggt den utveckling som vi sedan dess upplevt. Man föreslog en kraftig höjning av den indirekta beskattningen och en motsvarande sänkning av den direkta skatten. Om förslaget hade genomförts, hade det dels inneburit en mer arbetsstimulerande direkt beskattning, dels hade det blivit politiskt omöjligt att ytterligare öka momsens. I stället har vi sedan mitten av 1960-talet fått uppleva en fullkomligt orimlig stegring av såväl direkt som indirekt skatt. Det är ingen överdrift att hävda, att det samlade skattetrycket idag äventyrar stora inkomsttagargrupperns ekonomiska välfärd.

Hela skatte- och bidragssystemet präglas nu av total desorganisation. Ett exempel kan belysa effekterna. Om den ena maken i en tvåbarnsfamilj i Stockholm tjänar 30 000 kronor och den andra maken tar ett arbete som ger en årsinkomst på 20 000 kronor, blir nettobehållningen av familjens totala bruttoinkomstökning inte mera än 5 000 kronor sedan hänsyn tagits till skatt, bidragsbortfall och barmtillsynskostnader. Om familjen i stället väljer att låta den förstnämnde öka sin inkomst med 10 000 kronor, t ex genom byte av anställning eller genom extraknäck, ökar familjens disponibla inkomst med endast 2 500 kronor. I båda fallen försvinner alltså tre fjärdedelar av inkomstökningen, och detta inträffar i ett inkomstläge som snarare ligger under än över genomsnittet för svenska löntagare. När många människor hävdar att "det inte

lönar sig att arbeta", är det alltså inte fråga om litterära överdrifter utan om en högst adekvat beskrivning av dagens situation.

Mot denna bakgrund erbjuder regeringens valutspel om att ta bort folkpensionsavgiften inget mer än en ny galgenfrist. Marginaleffekterna på inkomstökningar kvarstår oförändrade. Den bristande samordningen mellan skatter och bidrag består med alla de absurda konsekvenser det medför. Avgiftens slopande ger en ny momentan förbättring av löntagarnas köpkraft och kan i bästa fall också bidra till att något dämpa kraven i den kommande avtalsrörelsen. Men en rad frågor anmäler sig osökt.

Var finns garantierna för att löntagarorganisationerna verkligen räknar av den del av det tillgängliga löneutrymmet som svarar mot ökningen av löneskatten med 3,8 miljarder? Hur skall kommunerna klara att hålla oförändrad utdebitering, då de dels påläggs en ökad löneskatt för de kommunalanställda, dels får räkna med en mindre ökning av skatteunderlaget än som annars skett? Har regeringen kalkylerat med det bortfall som på motsvarande sätt blir följden för statens del? Kommer man att täcka kostnaderna för det föreslagna folkpensionstillägget, och var tas i så fall de 350 milj kronor detta kostar?

Om detta vet ingen någonting, men hr Sträng har upprepade gånger förklarat att "Sveriges finansminister brukar inte ge ifrån sig något utan att se till att han på något sätt får igen det". Inga som helst garantier ges mot att regeringen liksom 1970 skulle komma igen med nya skattehöjningar för att täcka det ofrånkomliga intäktsbortfallet.

Lägg här till att de 1 500 kronorna i sänkt skatt, som alla över 35 000 kronors årsinkomst får genom regeringsförslaget, genast måste reduceras med flera hundra kronor till följd av sjukförsäkringsreformens höjda egenavgifter, och det står klart att värdet av detta utspel är mycket osäkert. Det enda som med absolut visshet händer, är att näringslivet belastas med

en ny pålaga om 3,3 procent på lönesumman. En ny lapp skulle fogas till det beryktade strängska lapptäcket utan några som helst garantier för nämnvärt ökad sängvärme.

Sveriges Radio på prov

Sveriges Radio har under valrörelsen satts på ett hårt prov beträffande sin partipolitiska objektivitet. Provet har bestått någorlunda väl. Den extremt vänstervridna krets, som initierade emellan brukar kallas "Schmid, Schmid & Co", har vackert fått hålla sig i bakgrunden. De rutinerade politikerplågarna Herbert Söderström och Gustav Olivercrona har visat sig från sin bästa sida. De bör vid det här laget vara lika uppskattade — eller lika hjärtligt avskydda — inom alla partier. Ingen, som haft tillfälle att på nära håll studera Lars Orup i aktion, har någonsin betvivlat att han har hjärtat till vänster. Men även hr Orup har i stort sett hållit tungan rätt i munnen. Förr var det inte alltid fallet.

Men visst spåras åtskilligt av det underhandssamarbete mellan kanslihuset och valda inflytelserika gestalter i Sveriges Radio, som hr Palme på sin tid byggde upp. Ett nästan skrattretande exempel var när socialdemokraterna i sin panik efter den för dem nedslående Sifo-undersökning, som publicerades den 1 september, började plundra papperskorgarna på de sista valargumenten. På industridepartementet bröt man på tisdagen den 4 september hastigt och lustigt ut ett material ur en pågående utredning, ett material, som skulle visa att småindustrin egentligen var mera lönsam än storindustrin. Avsikten var naturligtvis att misstänkliggöra de borgerliga partiernas kritik mot regeringens diskriminering av småföretagen. Med oskuldsfull fräckhet förklarades från industridepartementet att materialet just nu publicerades därför att "massmedia begärt det". T o m hr Orup, som presiderade

över nyhetskommentaren i TV till industridepartementets lilla valbomb, hade svårt att hålla anletsdragen i styr inför den upplysningen.

Så får det ju inte gå till i en valrörelse. Om en illa trängd regering i desperation försöker kasta in debattmaterial ur ditills icke tillgängliga offentliga källor, skall Sveriges Radio åtminstone ge oppositionen tillfälle att förhandsgranska det och kommentera det i publiceringsögonblicket. Eljest uppstår ett samspel mellan kanslihus och monopolmedia, ett samspel, där en regering kan utnyttja på en gång regeringsmaktens övertag — den har ju alltid mer experter och mer utredningsmaterial än oppositionen — och mediets unika genomslagskraft i opinionsbildningen. Sådant kallas på ren svenska för tjuvtricks. Att det inte hjälpte är ingen ursäkt — allra minst för Sveriges Radio. Där slogs man inte för sitt politiska liv. Men kanske några där trodde det.

Med hjärtat hos vänstern

Affischer och annat valtryck från den gångna valrörelsen har sopats ihop och överlämnats åt glömskan, i flera fall till en barmhärtig sådan. Dock skall en publikation ej bli alldeles förgäten. Kulturarbetarnas socialdemokratiska förening i Stor-Stockholm gav till valet ut en liten typografiskt välgjord skrift med bidrag av partitrogna poeter, från Karl Vennberg ända ned till Helga Henschen. Den kallades, med ett citat från den förre, "du vars hjärta är hos vänstern". Om någon tvivlat på att socialdemokraterna haft stora valfonder, måste han ha fått sitt tvivel undanröjt då han tagit del av denna skrift. Ingen kallhamrad partisekreterare kan vara så optimistisk, att han tror att någon enda läsare blir omvänd av poesi. Men har man gott om pengar, kan det vara skönt att under valtider hålla sina kulturarbetare lugna.

Det kan behövas. Ett bidrag, inte på vers utan på begriplig prosa, av Bosse Gustafson är enligt skriftens utgivare ämnat som programförklaring. Hr Gustafson förklarar sig vara socialdemokrat trots allt. Det senaste året av hr Palmes regering har bjudit på missräkningar. Författningsreformen har inte inneburit att kungadömet avskaffats. Kyrkan har inte skiljts från staten. Abortlagen har inte lagts fram. "Lögnen att brottsligheten ökar" har gjort att vi får mer polis. Med andra ord: kulturarbetarnas önskemål överensstämmer inte mycket med vad en majoritet av svenska folket önskar. Socialdemokrati talas det också om i deras skrift, men föga om demokrati.

En skald vid namn Staffan Larsson skall ej förbigås. Han ägnar sitt bidrag åt försvaret. Han har sett "tre till fyra" sädesärlor jaga bort en kaja. Uppenbarligen ville den svarta fågeln "ärlornas boplats illa". Härav slutsatsen "en ärlornas ärligt beslutsamma gerilla/kan en stormakt som kajan aldrig rå på." Här inställer sig först frågan, varför den öppna striden mellan tre eller fyra på den ena sidan och en ensam på den andra kallas gerilla, om inte för rimmet på "illa". Men den viktigare frågan är vad som hänt om kajan, som den brukar, uppträtt i par, och paren i flock. Hur många sädesärlor skulle då behövts? I sitt utelämnande av svaret på denna fråga har poeten fångat hela det svenska försvarets dilemma!

Någon närmare kommentar skall ej göras till Sandro Key-Åbergs poetiska hyllning till lagandan och till en namngiven fotbollsspelare. Det pinsamma är nämligen att det numera inte torde finnas något lag som vore villigt att spela ihop med just honom. Det poetiska om-dömet, liksom det redaktionella, tycks helt ha slagit slint.

En skald söker man förgäves. Var finns ambassadören och Aftonbladsmedarbetaren Jean-Cristophe Öberg? Han om någon demonstrerar ju i sin diktning att han har hjärtat hos vänstern. Misstänker möjligen de mer

renhjärtade socialdemokratiska kulturarbetarna att hr Öbergs hjärta befinner sig till vänster om vänstern? Eller är det rent av så att de har läst hela strofen hos Karl Vennberg,

där det står "Du vars hjärta är hos vänstern: den behöver ditt förnuft", och har sagt sig att en så orimlig begäran vill de ändå inte skriva under.